

Ivan Radanović

Neslaganje nema formulu i ne može se institucionalizovati. Osporava poredak i javlja se kao otklon od njega. Dešava se najpre na nivou pojedinca, a eventualno i u društvenoj dimenziji. Nadahnut današnjicom, autor podseća da se u samom začetku zapadne kulture i civilizacije nalazi neslaganje, odbijanje autoriteta. Prometej, **Sokrat**, Hristos, **Luter**, **Marks** i **Engels**, **Mandela** ili **Gandi** - svi su razvili lični bunt u društvenu promenu. U istorijsku skretnicu.

Zašto je neslaganje važno? Zato što je manifestacija slobode, čin kojim osoba postaje subjekt sopstvene sudbine.

Autor razlikuje participativno i raskidajuće neslaganje. Na primeru liberalne demokratije ili slobodnog tržista, prvi tip teži poboljšanju - kao socijaldemokratija ili kejnzijanizam. Drugi, pak, ne odbacuje pojedine aspekte već samu osnovu poretka - kao anarchija ili centralno planiranje. Svim oblicima neslaganja zajednička je neloyalnost prema sistemu. Ipak, u današnjem prostoru za neslaganje je sužen.

Suštinska ideja **Dijega Fuzara**, italijanskog filozofa poznatog domaćoj publici, jeste da neslaganje treba da bude temeljna vrlina demokratije. Konsenzus nije njen konstitutivni element, jer na njemu može počivati i diktatura. Demokratija se u punom smislu realizuje u okruženju koje omogućava skladan suživot pojedinaca i zajednice. Većine i manjine.

Drugim rečima, demokratija se odslikava u tretmanu neslaganja. U meri u kojoj ga posmatra kao izvor svoje snage, a ne slabosti. U meri u kojoj ga prihvata, a ne samo toleriše.

Tako posmatrana, demokratija pada na ispit.

Fuzaro današnjicu naziva globalnim totalitarizmom. On se ogleda u globalnoj dominaciji neoliberalnog modela koji nudi prividnu slobodu ponašanja dok, u stvari, neumoljivo usmerava na ono poželjno. Kako to čini? Negovanjem vrednosne matrice u čijem su središtu zadovoljstvo i sticanje. U tu svrhu se održava simbolički poredak koji slavi obilje izbora - robe i usluga, partnera, zanimanja, identiteta, čak i mišljenja - svega, dok se ne dira u bazične društvene odnose. U današnjem "globalitarizmu", za autora je demokratija maska kojom kapitalizam legitimizuje svoju agresivnost. U tome podseća na **Manuela Kastesa** ("Sunovrat", Clio 2022) jer precizno detektuje fisure demokratije koja je, ne uspevajući da sakrije funkcionisanje javnih institucija u korist kapitala, postala ornamentalna.

Pre pada Berlinskog zida, klasni sukob je bio dvostran,

D. Fuzero

Skulptura Alberta Đakometija

Foto: Archive

FILOZOFIJA: "MISLITI DRUGAČIJE"

Ne slažem se, dakle, postojim

Buntovništvo, protest, raskol, štrajk, sabotaža, gerila - neslaganje je istorijska konstanta, izraz raznolikosti. Potez kojim čovjek zauzima stav u odnosu na stvarnost. Opisujući razloge, autor nam približava osobine i značenje autentičnog neslaganja danas

a socijalna prava njegov plod. Nakon pada, klasna dijalektika pretvorila se u klasni masakr. U korist globalnog, žrtvuje se lokalno. Žrtvuju se prava i radnik koji, da bi opstao, mora trčati sve brže. Pristati na sve manje. Dok potčinjen trpi i pokušava da opstane,

o alternativi ne može ni da misli, a kamoli da je politički artikuliše.

Pravi buntovnik danas, prema Fuzaru, odbacuje fanatizam tržista, neograđaničenog rasta i potrošnje. Protivnik je dogme bezalternativnosti koja oblikuje konsenzus o aktuelnom

poretku. Protivnik je atrofije neslaganja i njenog pretvaranja u pasivno slaganje. Protivnik sugerisane samokritike. Jednoumlja koje odbacuje i nagoveštaj utopije.

Upravo je ona, što je možda ključni lajmotiv knjige, danas najpotrebnija. Pojedi-

nac bez snova, simbola verovanja gubi moć protivljenja. Postaje atomizovani pojedinc. Prilježni potrošač. Kao takav, ne predstavlja barijeru destruktivnom uticaju savremenog ekonomskog sistema i društvene nadgradnje koja ga podmazuje.

Autorova kritika je dinamična naracija skokovitog rasporeda, podeljena u osamnaest kratkih poglavljaja koja održavaju fokus. Iako se poziva na sijaset filozofa od **Platona** preko **Spinoze**, Marks pa do **Habermasa**, autor ni na trenutak ne zapostavlja manje upućenog čitaoca. To postiže slikovitim opisima, veštim pore-

denjima i stavljanjem ideja u savremeni kontekst.

Svojom erudicijom i pisalačkim umećem ne štedi ni levici ni desnicu. Obe su u službi poretka. Sa jedne strane, profitna desnica ne ugrižava interes bogatih a, sa druge, kulturološka levica se od društvene emancipacije okreće individualnoj slobodi baziranoj na svojini. Od radnika - građaninu. Danas su levica i desnica samo "krila neoliberalne orlušine", jedna od horizontalnih podela kojima sistem prikriva svoju klasnu prirodu. Autentično neslaganje takve podele mora da odbaci.

Fuzaro, na tragu učenja francuskog klasiciste **Etienne de la Boesija**, skreće pažnju da dominaciji moćnih, ipak, doprinos daju i dominirani. Bez toga, ova bi brzo implodirala. Zato vlast čini sve da građani to ne uvide i ostanu u uverenju da je postojeća stvarnost najbolja moguća.

Danas, kada je cilj bolji život sa što više komfora, "komotnost otuđenja i konformizam koji uliva osećaj sigurnosti ne ostavljaju prostor za težnju ka slobodi, a kamoli spremnost da se za nju bori". Bez sposobnosti zamišljanja drugačije stvarnosti, kako Fuzaro upozorava, zavolećemo sopstvene celije. Njene gumene zidove.

Iz tog razloga, knjigom "Misliti drugačije" autor razbudiće samosvest čitalaca, kao i potrebu za odupiranjem masovnom konformizmu. Jer, kada svi dobrovoljno rade ono na šta je vlast trebalo da prisiljava - totalitarizam je realizovan.

Dijego Fuzero

Dijego Fuzaro
MISLITI DRUGAČIJE
Filozofija neslaganja
Foto: Clio
"Misliti drugačije"

Foto: Clio